

Kazimierz KAMIENIECKI, Ryszard STENZEL,
Barbara SZWARC, Elżbieta JASIŃSKA,
Zbigniew ANDRZEJEWSKI

**Podaż i sezonowość skupu żywca wołowego w latach 1975–1990
na terenie działalności Zakładów Mięśnych w Zamościu**

Supply and Seasonal Character of the Purchase of Slaughter Beef in the Years 1975–1990
in the Area of the Activity of the Butcher's in Zamość

Dostawy żywca wołowego dla przemysłu mięsnego nie są rytmiczne. Rytmika dostaw jest zakłócona wahaniami cyklicznymi, sezonowymi, miesięcznymi, tygodniowymi i dziennymi (1). Wahania cykliczne występują co kilka lat. Są one wywoływane gwałtownymi wzrostami lub spadkami podaży w następstwie urodzaju lub nieurodzażu roślin pastewnych, jak też są wynikiem zmian ekonomiczno-gospodarczych. Sezonowość podaży występuje w obrębie roku w następstwie sezonowej obfitości lub niedoboru pasz, przy braku rozwiniętej technologii konserwacji pasz zielonych, a także okresowego nasilenia urodzeń cieląt (9).

Z sezonowością występowania tanich pasz wiąże się sezonowe zróżnicowanie kosztów produkcji zwierząt rzeźnych, co w powiązaniu z faktem nieumiejętności zimowego opasu bydła powoduje spiętrzenie dostaw żywca rzeźnego przed tym okresem. W miarę upływu lat rytmika dostaw ulega poprawie na skutek stosowania kontraktacji, usprawnienia skupu oraz uniezależniania odchovu i technologii opasu od naturalnych warunków produkcyjnych (6).

Wszystkie rodzaje wahań powodują ujemne skutki gospodarcze. Według Buch wald a (2) są one bardzo zróżnicowane. Spiętrzenie dostaw przekraczających liczbę zwierząt, które mogą być odebrane i ubite w normalnych warunkach, wywołuje przedłużenie odbioru, zbędne magazynowanie w punktach skupu, powstawanie kosztów utrzymania zwierząt oczekujących na ubój, ubytki masy ciała oraz angażowanie transportu w celu przerzutów do innych rejonów. Czynniki te wpływają na obniżenie wartości tuszy (3).

Zmiany w liczbie dostarczanych zwierząt wywołują płynność kadr lub pracę w godzinach nadliczbowych, nieracjonalne wykorzystanie ciągów produkcyjnych, magazynowanie mięsa na okresy o niższej podaży oraz konieczność zaopatrywania rynku w mięso mrożone (2).

Sezonowość podaży zwierząt rzeźnych niwelowana jest głównie cenami sezonowymi; w okresie niedoboru żywca ceny są wyższe. W tym celu prowadzona jest również kontraktacja, jednak w minionym okresie nie zawsze zdawała ona egzamin.

Na marginesie można zaznaczyć, iż zwierzęta z opasu zimowego odznaczają się wyższymi parametrami wartości rzeźnej (2) i lepszą jakością tusz (4).

Celem niniejszej pracy było przedstawienie skupu i sezonowości podaży żywca wołowego w latach 1975–1990 na terenie działalności Zakładów Mięsnych w Zamościu.

MATERIAL I METODY

Materiały stanowiące podstawę opracowania zebrano w Zakładach Mięsnych w Zamościu. Zamojskie Zakłady Mięsne posiadają 6 punktów skupu rozsianych na terenie woj. zamojskiego (Zamość, Biłgoraj, Hrubieszów, Tomaszów Lubelski) i chełmskiego (Chełm, Włodawa). Dane dotyczące skupu żywca gromadzone były na formularzach, gdzie oprócz liczby skupionych zwierząt podawano ich masę w tonach oraz wartość w zł w zależności od klasy. Dane dotyczące wartości skupionych zwierząt zostały pominięte z uwagi na wysoką stopę inflacji w analizowanym okresie, odstąpiono także od podawania masy zwierząt, jako że nie stanowiła ona istoty rozważań.

Prezentowano liczbowo skup żywca z podziałem na bydło dorosłe i cieleta w latach 1975–1990, natomiast w okresie 1982–1990 wyszczególniono skup w poszczególnych miesiącach. Podano również jakościową strukturę skupu różnych kategorii i klas towarowych żywca w kwartałach.

Istotności różnic w grupach oszacowano testem χ^2 wg Ruszczyca (8).

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Średni skup bydła dorosłego w latach 1975–1990 na terenie działalności Zakładów Mięsnych w Zamościu kształtował się na poziomie 101,0 tys. szt. rocznie (tab. 1). Powyżej tej średniej plasują się wyniki z jedenastu lat. Najbardziej wysoki i zrównoważony skup zanotowano w latach 1975–1979. W r. 1980 wystąpił rekordowy skup na skutek masowej wyprzedaży bydła w obliczu rysującego się kryzysu gospodarczego oraz braku pasz. Odbiło się to zmniejszeniem skupu w roku następnym o ponad 41 tys. szt. i znacznym obniżeniem w r. 1983. Był to początek okresu niestabilności i skoków cen żywca.

Od r. 1987 rozpoczął się okres gwałtownego spadku wielkości skupu żywca wołowego. Tłumaczone jest to faktem wysokiego zmniejszenia się pogłowia bydła w kraju z 13 254,3 tys. szt. w r. 1975 do 10 049,0 tys. szt. w r. 1990 (7), nieopłacalności produkcji oraz powstawaniem sieci konkurencyjnych firm

Tab. 1. Skup żywca wołowego (szt.) w poszczególnych latach na terenie działalności Zakładów Mięsnych w Zamościu

Purchase of slaughter beef (numbers) in particular years in the area of the activity of the butcher's in Zamość

Rok	Bydło	Cielęta	Rok	Bydło	Cielęta
1975	108 517	47 643	1983	94 434	40 588
1976	124 285	38 447	1984	104 267	33 654
1977	108 802	35 655	1985	107 421	19 218
1978	108 037	39 541	1986	109 650	7 189
1979	119 632	41 266	1987	107 943	2 244
1980	124 867	43 714	1988	96 365	1 315
1981	83 125	32 233	1989	68 009	1 001
1982	108 582	61 731	1990	41 739	1 205

prywatnych lub spółdzielczych zajmujących się przerobem i eksportem mięsa. W r. 1990 skup wyniósł jedynie 41,7 tys. szt., co w stosunku do początku analizowanego okresu stanowi spadek o 66,6%.

Inny przebieg miał skup żywca cielęcego (tab. 1). Był on ponad 2-krotnie niższy niż bydła dorosłego i wyniósł w latach 1975–1984 32–47 tys. szt. rocznie (średnio 41,4 tys.), z wyjątkiem r. 1982, kiedy to jednorazowo przekroczył 61 tys. szt. Trudno się doszukać zależności pomiędzy wielkością skupu obu grup tych zwierząt. Po tym okresie zaznaczył się gwałtowny spadek skupu cieląt. O ile skup żywca dorosłego utrzymywał się na poziomie sprzed 10 lat, liczba dostarczanych cieląt zmniejszyła się w r. 1975 o połowę, w r. 1976 sześciokrotnie, a w r. 1977 siedemnastokrotnie. W latach 1988–1990 skupowano już niewiele ponad 1000 szt. rocznie, czyli 40 razy mniej.

Gdyby zmniejszenie dostaw cieląt na rzeź było skutkiem pozostawienia ich na dalszy opas, byłby to kierunek bardzo pożądaný. Niemniej niski skup wynikał głównie z powodu niskich cen oferowanych przez zakłady mięsne oraz konkurencyjności cen odbiorców prywatnych i spółdzielczych. Duży wpływ na spadek dostaw wywarła również produkcja cieląt na tzw. białe mięso, skupowanych przez agencje eksportowe (Animex).

Przedstawienie wielkości skupu żywca wołowego w kolejnych miesiącach roku umożliwia zaobserwowanie występowania jego sezonowości (tab. 2). Średnia liczba bydła skupionego w lutym (14 tys. szt.) przekroczyła trzykrotnie średnie wartości skupu w czerwcu (4,5 tys.). Bardzo wysoki skup osiągnięto również w marcu (10,5 tys.) i dość wysoki w miesiącach sąsiednich: styczniu i kwietniu (ponad 8 tys. szt.). Największy skup był więc nie w miesiącach jesiennych, zgodnie z oczekiwaniami, kiedy to kończy się tania pasza zielona, ale w miesiącach zimowych, a nawet wczesnowiosennych. Dowodzi to jednak, że producenci gromadzą znaczne ilości pasz na kontynuację opasu w sezonie pozapastwiskowym, do czego zachęcają korzystne ceny żywca w tym okresie.

Tab. 2. Skup bydła dorosłego i cieląt (szt.) w poszczególnych miesiącach w latach 1982–1990
 Purchase of mature cattle and calves (numbers) in particular months of the years 1982–1990

Lata	Miesiące											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Bydło dorosłe												
1982	10 077	11 866	10 442	7977	7065	7 465	5 711	7143	6952	9676	12 438	11 770
1983	11 571	12 453	9 361	7548	6931	3 586	8 736	7020	6582	6655	8 492	5 479
1984	8 701	13 690	10 308	9196	8183	4 697	9 243	7254	9231	7615	8 242	7 907
1985	6 966	17 641	10 902	8700	8946	4 778	10 791	6701	9790	6859	7 848	7 499
1986	6 864	16 290	10 850	9748	7299	5 464	10 075	8368	9930	8155	8 419	8 188
1987	9 199	16 115	13 238	9606	7369	4 696	10 569	7545	8826	7672	7 524	5 624
1988	5 341	18 366	12 898	8145	7678	4 864	7 679	7685	6544	4919	7 295	5 001
1989	12 428	12 172	10 113	7261	5232	1 962	4 626	2130	2441	4583	3 614	1 447
1990	4 688	7 392	6 743	3987	4065	2 783	3 283	1832	1666	1790	2 411	1 099
Średnio	8 426	13 988	10 539	8019	6974	4 477	7 851	6185	6885	6436	7 365	6 002
Cieleta												
1982	1 432	1 582	1 954	4649	8082	10 360	12 412	8041	6393	2866	2 001	1 960
1983	2 064	2 006	2 248	4359	6216	5 343	7 841	4653	3017	1193	1 037	459
1984	1 583	1 317	1 888	3086	6854	6 796	4 978	3280	1716	810	909	437
1985	1 375	1 049	1 020	2759	3741	2 534	3 133	1574	1076	489	310	158
1986	437	314	228	707	1623	1 393	1 280	584	360	125	91	47
1987	218	172	117	199	346	297	533	251	158	92	51	51
1988	64	87	57	146	160	204	301	114	67	36	49	30
1989	41	16	20	127	385	208	90	67	16	10	4	7
1990	134	409	89	145	144	246	16	8	4	5	4	1
Średnio	802	772	847	1797	3061	3 042	3 398	2064	1424	634	495	343

Sprzedaż opasów w zimie jest źródłem dopływu gotówki, kiedy wpływy ze sprzedaży płodów rolnych zostają wyczerpane.

Bardzo wyraźny spadek skupu na wiosnę wiąże się z łatwością pozyskiwania taniej paszy z pastwisk, a następnie z upraw roślin pastewnych. Wyrównawczy skup od lipca do końca roku jest wynikiem dostępności tanich pasz gospodarskich (latem zielonki, jesienią kukurydza, liście buraczane i wysłodki).

Wyraźna sezonowość zaznaczyła się również w skupie cieląt, lecz przebiegała całkiem inaczej niż w skupie bydła dorosłego. W odróżnieniu od najwyższych dostaw bydła, przypadających na 4 pierwsze miesiące roku, najwyższy skup cieląt wystąpił w maju, czerwcu i lipcu (3,1–3,4 tys. szt.), ze stopniowym wzrostem w kwietniu (1,8 tys.) i spadkiem w sierpniu (2,1 tys.). Najniższy skup odnotowano w IV kwartale (0,3–0,6 tys. szt.). Różnica pomiędzy najwyższym a najniższym miesięcznym skupem bydła była bez mała dziesięciokrotna.

O ile sezonowością dostaw bydła dorosłego kierują prawa ekonomiczne oraz sezonowość produkcji pasz, o tyle podaż cieląt uwarunkowana jest sezonowością rozrodu bydła. Według Zalewskiego i wsp. (10) oraz Stenzla i Skubińskiej (9) większość krów z gospodarstw indywidualnych, które są głównymi dostawcami żywca na Lubelszczyźnie, celiło się w sezonie naturalnym wiosenno-letnim. Stąd wystąpiła tak wysoka podaż cieląt w tym okresie.

Analizując strukturę skupionego żywca w poszczególnych kwartałach według kategorii i klas towarowych stwierdzono pewne zależności (tab. 3). W pierwszym kwartale roku, kiedy to występował najwyższy skup bydła, największy udział w nim stanowiło młodsze bydło opasowe (81%), podczas gdy w kwartale czwartym jego udział wynosił 71%. Odwrotnie kształtował się udział krów w skupie: najniższy był w zimie (17%), a najwyższy jesienią (27%). Wynika to z brakowania niskowydajnych i jałowych krów przed nastaniem zimy z powodu nieopłacalności przetrzymywania ich w okresie kosztownego żywienia (5). Grupa młodzieży rzeźnej w skupie stanowiła niewielki odsetek: od 1,5% w kwartale I i IV do 2% w II i III.

Młode bydło opasowane skupowe było przeważnie w klasie I (39–43%) oraz w nieco mniejszej liczbie w klasie E (36–39%). W klasie pośredniej A udział skupu był niewielki (8–12%). Wyższy udział w skupie klas najwartościowszych E i A zanotowano w pierwszym półroczu, natomiast w drugim przeważała klasa I (różnice istotne o 3–4%). W grupie krów „razówki” stanowiły 6–9%, najliczniej zaś występowała klasa 2 (45–50%) i klasa 3 (31–42%). Wartościowsze klasy (razówki, kl. 1 i 2) stanowiły większy udział w skupie zimowym i wiosennym, podobnie jak w kategorii młodego bydła opasowego. Podobną tendencję stwierdzono również w kategorii młodzieży rzeźnej.

Odwrotnie przedstawiał się skup cieląt według klas jakościowych. Istotnie wyższy udział wartościowej klasy E (o 11–15%) wystąpił w kwartale III i IV w porównaniu z kwartałem I i II.

Tab. 3. Kwartałny skup bydła wg kategorii i klas towarowych (%)
3-months' purchase of cattle according to categories and commercial classes (%)

Kategoria – Klasa	Kwartały				Istotności różnic P ≤ 0,05
	1	2	3	4	
Kategorie żywca					
Młode bydło opasowe	80,9	76,3	72,7	71,2	1–3,4; 2–4
Krowy i woły	17,2	21,8	25,3	27,3	1–3,4; 2–4
Młodzież rzeźna	1,4	1,9	2,0	1,5	
Klasy towarowe młodego bydła opasowego					
Klasa E	39,2	38,6	35,7	36,4	1–3,4
„ A	9,0	12,0	8,7	7,9	2–4
„ 1	39,0	39,1	43,1	43,5	1,2–3,4
„ 2	12,8	10,3	12,5	12,2	
Klasy towarowe krów i wołów					
Pierwiastki (razówki)	7,6	8,7	7,0	6,4	2–4
Klasa 1	8,2	10,3	8,0	6,7	2–4
„ 2	48,3	49,6	47,7	44,9	4–1,2
„ 3	35,9	31,4	37,3	42,0	2–3,4; 1–4
Klasy towarowe młodzieży rzeźnej					
Klasa 1	61,5	59,5	59,8	59,3	
„ 2	38,5	40,5	40,2	40,7	1–4
Klasy towarowe cieląt rzeźnych					
Klasa E	66,9	62,5	77,0	78,0	1,2–3,4
Pozostałe	33,1	37,5	23,0	22,0	1–2; 1,2–3,4

WNIOSKI

Analiza przedstawionych materiałów pozwala na sformułowanie następujących wniosków.

1. Na terenie działalności Zakładów Mięsnych w Zamościu skup bydła w latach 1975–1990 zmniejszył się o 61% z 108,5 do 41,7 tys. szt., natomiast cieląt rzeźnych 40-krotnie z 47,6 tys. do 1,2 tys. szt. rocznie.

2. Ów wysoki spadek skupu spowodowany został obniżeniem stanu pogłowia oraz w większym stopniu postępującym procesem prywatyzacji przetwórstwa mięsnego.

3. Największa podaż bydła rzeźnego występowała w lutym, co jest wynikiem zmniejszania się zapasów paszy, potrzeby gotówki w okresie zimowym, jak i korzystniejszymi cenami żywca w porównaniu z cenami jesiennymi.

4. Najwyższy skup cieląt przypadał na czerwiec, a podaż ta uwarunkowana była sezonowością wycieleń krów w gospodarstwach chłopskich.

5. Wyższy udział wartościowych klas towarowych w skupie żywca wołowego występował w I i II kwartale. Wynika to z większej dbałości rolników o wyniki opasu w tym okresie.

PIŚMIENNICTWO

1. Buchwald W.: Sterowanie produkcją i zagospodarowaniem żywca mięsnego. WNT, Warszawa 1984.
2. Denaburski J., Wajda S.: Wydajność rzeźna bydła skupowanego z gospodarstw indywidualnych z okresu żywienia letniego i zimowego. Acta Acad. Agric. Techn. Olsten., Zoot., t. 2, 1988.
3. Grzeškowiak E., Borzuta K., Wichłacz H., Wajda S., Zin M., Roter S.: Wartość rzeźna młodego bydła ze skupu rynkowego w trzech rejonach Polski. Przegl. Hod., Zesz. Nauk. 3, 1991.
4. Kotik T., Roter S., Mysłajek P.: Ocena składu podstawowego mięsa krów ubijanych w Zakładach Mięsnych w Bydgoszczy. Przegl. Hod., Zesz. Nauk., 3, 1991.
5. Kuczaj M., Kuczaj M.: Charakterystyka płodności i długowieczności krów rasy ncb w Stadninie Koni Racot. Zesz. Nauk. AR Wrocław, 196, 1990.
6. Pogorzelska J., Kijak Z., Wroński M.: Wyniki opasania buhajków rasy czarno-białej w różnych systemach żywienia. Acta Acad. Agric. Techn. Olsten., Zoot., t. 2, 1988.
7. Roczniki statystyczne GUS, Warszawa 1981–1991.
8. Ruszczyc Z.: Metodyka doświadczeń zootechnicznych. PWRiL, Warszawa 1988.
9. Stenzel R., Skubińska R.: Wyniki produkcyjne potomstwa w zależności od płodności i wydajności matek. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio EE, vol. VI, Lublin 1988.
10. Zalewski W., Litwińczuk Z., Kamieniecki K.: Chów i hodowla bydła w rejonie środkowo-wschodniej Polski. Rocz. Nauk Rol., ser. D, t. 215, PWN, 1989.

SUMMARY

An analysis of the purchase of slaughter beef between 1975 and 1990 was made on the area of the activity of the Butcher's in Zamość. The purchase in particular months was specified and the category structure and commercial classes in three months' periods were given. It was found out that the cattle purchase in that period decreased by 61% from 108.5 to 41.7 thousand while the drop of the purchase of slaughter calves was 40-fold, from 47.6 to 1.2 thousand in a year. That high drop of purchase was caused by decrease of the stock and to a greater extent by the continuous process of privatization of meat processing industry. The greatest supply of slaughter cattle was observed in February, which resulted from decreasing reserve of feeds, a need for cash in the winter period and from more advantageous prices of cattle for slaughter as compared to the autumn prices. The highest purchase of calves fell on June and that supply was conditioned by the seasonal character of calvings in peasants' farms. A greater proportion of valuable commercial classes in the purchase of slaughter beef was in the first and second quarters of the year. This resulted from greater care which the farmers took of the results of fattening at that time.